

Toetsingsadvies over
het milieu-effectrapport
golfbaan Sybrook

31 oktober 1989

194-73

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Toetsingsadvies

Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport golfbaan Sybrook te
Enschede / [Commissie voor de Milieu-effectrapportage]. - Utrecht :
Commissie voor de Milieu-effectrapportage
ISBN 90-5237-082-6
SISO 614.62 UDC [504.064.2:[725.826:796.352](492*7500)
Trefw.: milieu-effectrapportage ; Enschede / golfbanen ;
Enschede.

commissie voor de milieu-effectrapportage

Aan Burgemeester en Wethouders van
de gemeente Enschede
d.t.v. A.M. ter Horst
Milieudienst
Postbus 106
7500 AC ENSCHEDE

uw kenmerk
MD/BBJZ/89019914
onderwerp
Toetsingsadvies MER
Golfbaan Sybrook

uw brief
14 juli 1989

ons kenmerk
U959-89/Bu/ac/194-74
utrecht,
31 oktober 1989

Met bovengenoemde brief stelde U de Commissie voor de milieu-effectrapportage in de gelegenheid advies uit te brengen over het milieu-effectrapport (MER) ten behoeve van de aanleg en inrichting van een 18-holes golfbaan op het Landgoed 't Sybrook in de gemeente Enschede.

Overeenkomstig artikel 41z, eerste en tweede lid van de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne bied ik U hierbij het advies van de Commissie voor de milieu-effectrapportage aan. Voor de inhoud van het advies verwijs ik naar de samenvatting.

Ik vraag Uw bijzondere aandacht voor het volgende:

1. Het is de Commissie gebleken dat er verschillende realiseerbare inrichtings- en beheersalternatieven voor het gebied mogelijk zijn. Zo komen uit de inspraak enkele reële alternatieven naar voren, die niet in het MER beschreven zijn. Zowel voor de in het MER beschreven alternatieven als voor andere mogelijke alternatieven geldt, dat op dit moment niet met zekerheid kan worden vastgesteld welk alternatief het meest milieuvriendelijk is, omdat een deel van de daarvoor noodzakelijke gegevens niet in het MER is weergegeven. De Commissie adviseert ten behoeve van de verdere besluitvorming over het plan om deze gegevens alsnog bij de vergelijking van de alternatieven te betrekken.
2. Op p. 30 van het MER worden in tabel 4.1 de randvoorwaarden weergegeven die opgesteld zijn door de gemeente Enschede en die bij de aanleg van de golfbaan in acht dienen te worden genomen. De Commissie is van mening dat, ongeacht het in het MER beschreven alternatief dat gekozen zal worden, het niet mogelijk zal zijn te voldoen aan de eerste randvoorwaarde: het handhaven van de huidige waterhuishouding.

kenmerk : U959-89/Bu/ae/194-74

vervolgblad: 1

3. In het MER worden verschillende intenties uitgesproken ten aanzien van de inrichting en het toekomstig beheer van het gebied. De Commissie adviseert dergelijke voornemens om te zetten in concrete en schriftelijk vastgelegde afspraken.

De Commissie hoopt met dit advies een constructieve bijdrage te hebben geleverd aan de besluitvorming over de golfbaan.

dr. J. Th. de Smidt,
voorzitter van de werkgroep MER
golfbaan Sybrook.

INHOUDSOPGAVE

	Pagina
I INLEIDING	1
II SAMENVATTING VAN HET ADVIES	3
III ALGEMENE INDRUK	4
IV VORM EN PRESENTATIE	4
V PROBLEEMSTELLING EN DOEL	5
VI VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN REDELIJKERWIJS IN BESCHOUWING TE NEMEN ALTERNATIEVEN	5
VI.1 Voorgenomen activiteit	5
VI.2 Alternatieven	7
VII TE NEMEN EN EERDER GENOMEN BESLUITEN	9
VIII BESTAANDE TOESTAND VAN HET MILIEU EN DE AUTONOME ONTWIKKELING DAARVAN	10
IX BESCHRIJVING VAN DE GEVOLGEN VOOR HET MILIEU	11
X VERGELIJKING VAN DE TE VERWACHTEN ONTWIKKELING VAN HET MILIEU MET DE BESCHREVEN GEVOLGEN VOOR HET MILIEU VAN ELK DE IN BESCHOUWING GENOMEN ALTERNATIEVEN	12
XI LEEMTEN IN KENNIS EN INFORMATIE EN EVALUATIE ACHTERAF	13

BIJLAGEN

1. Brief van de gemeente Enschede d.d. 14 juli 1989 waarin de Commissie in gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen.
2. Bekendmaking in de Twentsche Courant van 24 augustus 1989.
3. Samenstelling van de werkgroep van de Commissie voor de milieu-effect-rapportage.
4. Lijst van inspraakreacties.

TOETSINGSADVIES OVER
HET MILIEU-EFFECTRAPPORT
GOLFBAAN SYBROOK

Toetsingsadvies op grond van artikel 41z, eerste lid, van de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne (Regelen met betrekking tot milieu-effectrapportage) inzake het milieu-effectrapport golfbaan Sybrook zoals dit is uitgebracht aan de Gemeente Enschede, namens deze,

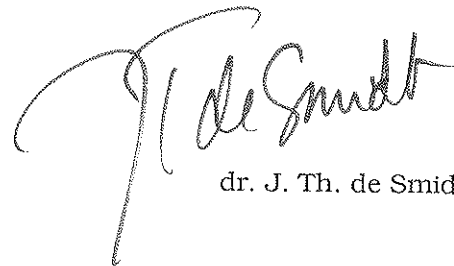
de werkgroep milieu-effectrapportage golfbaan Sybrook,

de secretaris,

drs. M. Buitenkamp

de voorzitter,

dr. J. Th. de Smidt

Utrecht, 31 oktober 1989

INHOUDSOPGAVE

	Pagina
I INLEIDING	1
II SAMENVATTING VAN HET ADVIES	3
III ALGEMENE INDRUK	4
IV VORM EN PRESENTATIE	4
V PROBLEEMSTELLING EN DOEL	5
VI VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN REDELIJKERWIJS IN BESCHOUWING TE NEMEN ALTERNATIEVEN	5
VI.1 Voorgenomen activiteit	5
VI.2 Alternatieven	7
VII TE NEMEN EN EERDER GENOMEN BESLUITEN	9
VIII BESTAANDE TOESTAND VAN HET MILIEU EN DE AUTONOME ONTWIKKELING DAARVAN	10
IX BESCHRIJVING VAN DE GEVOLGEN VOOR HET MILIEU	11
X VERGELIJKING VAN DE TE VERWACHTEN ONTWIKKELING VAN HET MILIEU MET DE BESCHREVEN GEVOLGEN VOOR HET MILIEU VAN ELK DE IN BESCHOUWING GENOMEN ALTERNATIEVEN	12
XI LEEMTEN IN KENNIS EN INFORMATIE EN EVALUATIE ACHTERAF	13

BIJLAGEN

1. Brief van de gemeente Enschede d.d. 14 juli 1989 waarin de Commissie in gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen.
2. Bekendmaking in de Twentsche Courant van 24 augustus 1989.
3. Samenstelling van de werkgroep van de Commissie voor de milieu-effect-rapportage.
4. Lijst van inspraakreacties.

I

INLEIDING

Voor de aanleg van een 18-holes golfbaan op het Landgoed 't Sybrook in de gemeente Enschede is een wijziging nodig van het bestemmingsplan. Voor het vaststellen van dit bestemmingsplan is de procedure van milieu-effectrapportage gevolgd en is een milieu-effectrapport opgesteld.

Initiatiefnemer bij deze m.e.r.-procedure is J. Scholten. De gemeenteraad van Enschede treedt op als bevoegd gezag.

Op 14 juli 1989 werd het MER toegezonden aan de Commissie voor de milieu-effectrapportage (bijlage 1). Het bevoegd gezag maakte het MER op 24 augustus 1989 bekend (bijlage 2).

De Commissie werd in de gelegenheid gesteld advies uit te brengen over het MER, conform artikel 41z van de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne (Wabm). Dit advies betreft:

- toetsing aan de regels voor de inhoud van een MER, zoals gesteld in artikel 41j en 41k van de Wabm;
- toetsing aan de richtlijnen voor het MER, zoals vastgesteld door bevoegd gezag op 12 december 1988;
- signaleren van eventuele onjuistheden in het MER (Wabm, artikel 41w, tweede lid).

Dit toetsingsadvies is opgesteld door een werkgroep van de Commissie voor de milieu-effectrapportage. Dit is, behoudens één wijziging, dezelfde werkgroep, die op 11 november 1988 een advies voor richtlijnen voor de inhoud van het MER uitbracht. Voor de samenstelling van de Commissie zie bijlage 3. De Commissie vergaderde op 19 september, 29 september en 30 oktober 1989. Op 30 oktober werd met bevoegd gezag en initiatiefnemer van gedachten gewisseld naar aanleiding van een concept-toetsingsadvies.

Conform artikel 41z, tweede lid van de Wabm heeft de Commissie alle via het bevoegd gezag ontvangen opmerkingen, alsook het verslag van de hoorzitting van 21 september 1989, in beschouwing genomen. Voor een overzicht van deze reacties wordt verwezen naar bijlage 4. Voor zover deze reacties betrekking hebben op de milieu-aspecten, werden zij door de Commissie in dit advies verwerkt. Met een voetnoot wordt naar de betreffende reactie verwezen.

Bij de toetsing van het MER is in hoofdlijnen de volgorde aangehouden van de onderwerpen die volgens artikel 41j van de Wabm tenminste aan de orde moeten komen in een MER. Dit komt niet overeen met de indeling van de hoofdstukken in het MER. Bij elk hoofdstuk in dit toetsingsadvies wordt daarom vermeld op welk hoofdstuk uit het MER een en ander betrekking heeft.

II

SAMENVATTING VAN HET ADVIES

Voor de aanleg van een 18-holes golfbaan op het Landgoed 't Sybroek in de gemeente Enschede is een wijziging nodig van het bestemmingsplan. Voor het vaststellen van dit bestemmingsplan is de procedure van milieu-effectrapportage gevolgd en is een milieu-effectrapport opgesteld.

De Commissie voor de milieu-effectrapportage is gevraagd een oordeel te geven over de inhoud van dit MER. Zij is van oordeel dat het rapport in het algemeen goed inzicht geeft in de voorgestelde activiteiten, de alternatieven en de milieugevolgen daarvan. Daarnaast heeft zij de volgende opmerkingen:

Het MER is goed leesbaar en in het algemeen overzichtelijk van opzet. Waarschijnlijk als gevolg van de vooral kwalitatieve beschrijvingen is het taalgebruik in het hele MER enigszins versluisend.

Het MER had meer aandacht kunnen besteden aan natuurtechnische milieubouw. De mogelijkheden voor compensatie en natuurontwikkeling worden overschat.

Gezien de grote hoeveelheid water die voor berekening nodig is, lijkt het de Commissie moeilijk, met name in droge tijden, voldoende leidingwater te betrekken. Het MER gaat niet in op de mogelijke alternatieven voor het gebruik van leidingwater en de eventuele effecten van die alternatieven.

De motivering van de keuze van alternatieven is onvoldoende duidelijk in het MER weergegeven. De selectie van de uit te werken alternatieven is niet doorzichtig. Met name de varianten ten aanzien van het beheer en de waterafvoer hadden ook op een andere wijze met de varianten voor de plaats van de driving range en het clubgebouw kunnen worden gecombineerd. Waarom de ligging van de parkeerplaats en de woning bij het construeren van de alternatieven niet zijn betrokken, wordt uit het MER niet duidelijk.

Er zijn meer alternatieven mogelijk dan in het MER beschreven zijn. Het is door gebrek aan inventarisatiegegevens op dit moment niet met zekerheid vast te stellen, welk alternatief het meest milieuvriendelijk is.

Het MER geeft een redelijk, zij het vooral kwalitatief, inzicht in de bestaande toestand van het milieu. De samenhang tussen biotische en abiotische aspecten had echter meer aandacht moeten krijgen. Dit geldt met name voor de relaties tussen grondwater en de actuele en potentiële grondwaterafhankelijke vegetaties. Een beschrijving van de ecologische relaties met het omringende gebied ontbreekt.

De beschrijving van de milieugevolgen is, evenals de beschrijving van de bestaande toestand, vooral kwalitatief en weinig concreet. Er is

geen aandacht besteed aan het verloren gaan van in het gebied aanwezige potenties voor grondwaterafhankelijke vegetaties.

Een overzicht, waarin de positieve en negatieve gevolgen voor het milieu van het plan zijn weergegeven per alternatief, had meer inzicht in de verschillen tussen de alternatieven kunnen geven.

Het gepresenteerde monitoringsprogramma is te veelomvattend en moeilijk uitvoerbaar.

III ALGEMENE INDRUK

Het rapport geeft in het algemeen goed inzicht in de voorgestelde activiteiten en alternatieven, de bestuurlijke randvoorwaarden en de te verwachten milieu-effecten. De selectie van de alternatieven is echter niet doorzichtig. De alternatieven verschillen niet veel van elkaar. Alleen ruimtelijke en technische inrichtingsaspecten en het beheer zijn bij de alternatieven in beschouwing genomen, de parkeerplaats en de woning niet.

Met name voor de hydrologie en vegetatie en de betekenis daarvan voor de alternatieven en de potenties van het gebied geldt dat de beschrijving vrijwel alleen kwalitatief is.

IV VORM EN PRESENTATIE

Het MER is goed leesbaar en in het algemeen overzichtelijk van opzet. Waarschijnlijk als gevolg van de vooral kwalitatieve beschrijvingen is het taalgebruik in het hele MER enigszins versluitend. Voorbeelden daarvan zijn het gebruik van termen als "zo min mogelijk" en "niet evenredig", evenals de aanduiding op p. 113: "sommige fairways zijn daarom gedraineerd".

Door het versluitend taalgebruik wordt in de samenvatting de suggestie gewekt dat de milieu-effecten mee vallen. Zo wordt op p.13 (S.13) over het effect van rustverstoring op dieren gesteld: "Enige mate van aanpassing zal echter waarschijnlijk wel optreden". Het te verwachten effect is een vermindering van gevoelige soorten en een toename van de meer algemene soorten.

De samenvatting had van een kaart voorzien moeten worden.

De informatie uit enkele bijlagen (nrs. 2 en 3) wordt in de hoofdttekst weinig gebruikt; er wordt alleen naar verwezen.

De kaartbijlagen zijn duidelijk. De legenda van kaart 2 is niet goed: leemlagen en grondwaterstanden zijn verwisseld.

V **PROBLEEMSTELLING EN DOEL** **(MER, hoofdstuk 2)**

Artikel 41j, lid 1, onder a van de Wabm:

Een MER bevat ten minste: "*een beschrijving van hetgeen met de voorgenomen activiteit wordt beoogd.*"

In het MER wordt er van uit gegaan dat er een primaire golfbehoefte is van ongeveer 2100 personen. Gegeven de normbezetting van een baan van 800 personen, is aan te nemen dat de baan rendabel geëxploiteerd kan worden. In de behoefte-raming van 2100 personen is echter geen rekening gehouden met toetredingsdrempels zoals entreegeld. Blijkens het MER wordt de contributie op f 1000,- per jaar (f 800,- excl. BTW) gesteld. De vraag is hoeveel vervolgens het entreegeld zal moeten bedragen voor een rendabele baan en hoe dat bedrag het aantal golfspelers zal beïnvloeden. In dit verband vraagt de Commissie zich af of de behoefte-raming wellicht te optimistisch is.

VI **VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN REDELIJKERWIJS IN** **BESCHOUWING TE NEMEN ALTERNATIEVEN** **(MER, hoofdstuk 4)**

Artikel 41j, lid 1, onder b van de Wabm:

Een MER bevat ten minste: "*een beschrijving van de voorgenomen activiteit en van de wijze waarop zij zal worden uitgevoerd, alsmede van de alternatieven daarvoor, die redelijkerwijs in beschouwing dienen te worden genomen.*"

VI.1 **Voorgenomen activiteit**

De beschrijving van de voorgenomen activiteit is redelijk gedetailleerd.

Inrichting

In het MER wordt ervan uitgegaan dat de greens 0.5 - 1 meter boven het omringende maaiveld liggen (p. 39). Niet duidelijk is of hierbij ook de mounts meegerekend worden. Als dat niet het geval is, zal de uiteindelijke ophoging meer dan 1 meter gaan bedragen.

Teneinde de milieu-effecten te beperken wordt in overweging gegeven hole 10 te veranderen in een par 4 (was par 5). Het 3e shot komt te vervallen waardoor waardevol terrein met ontwikkeling van bijzondere vegetaties en met betekenis als biotoop voor diersoorten gespaard kan worden. Indien toch SSS 72 en par 72 gehandhaafd wordt (hetgeen golftechnisch niet nodig is) kan hole 13 omgezet worden van par 4 naar par 5.

Het begrip natuurontwikkeling dat naast de doelstelling "ontwikkeling van ecologische kwaliteiten" wordt gebruikt, werkt verwarrend: het

begrip natuurontwikkeling wekt suggesties ten aanzien van een doelbewust realiseren van bepaalde natuurwaarden. In feite wordt milieubouw in strikte zin bedoeld, zonder het daarbij behorend beheer. Natuurontwikkeling wordt per definitie niet begeleid door een daarop aangepast beheer.

De Commissie meent dat het MER meer aandacht had kunnen besteden aan de mogelijkheden van natuurtechnische milieubouw.

De mogelijkheden voor compensatie en natuurontwikkeling worden dan ook overschat. De dynamiek van het systeem wordt met de aanleg van de golfbaan namelijk vergroot, waardoor natuurontwikkeling moeilijk goed op gang kan komen.

Gebruik

Een kaart van het recreatief medegebruik¹⁾ ontbreekt. Over de effecten weinig te concluderen.

Beheer

Uit het MER blijkt dat voor beregening gebruik zal worden gemaakt van leidingwater. Het gaat om ten behoeve van de drinkwatervoorziening behandeld water. Dit water komt uiteindelijk via de drainage in de bodem en het oppervlaktewater. Op de effecten daarvan wordt in het MER slechts beperkt ingegaan.

Gezien de grote hoeveelheden die voor beregening nodig zijn (benodigde capaciteit per dag voor een beregening van green en tees ongeveer 250 m³), lijkt het de Commissie moeilijk, met name in droge tijden, voldoende leidingwater te betrekken. Het MER gaat niet in op de mogelijke alternatieven voor het gebruik van leidingwater (grondwateronttrekking?) en de eventuele effecten²⁾ daarvan.

Ten aanzien van het gebruik van bestrijdingsmiddelen bestaan goede intenties. Uit onderzoek blijkt dat er op een golfbaan toch veel bestrijdingsmiddelen gebruikt (moeten) worden om de baan goed speelbaar te houden. De marges in de milieugevolgen van het gebruik van bestrijdingsmiddelen hadden beter moeten worden aangegeven of er hadden afspraken ten aanzien van het gebruik van bestrijdingsmiddelen moeten worden aangegeven.

De Commissie wil er op wijzen dat voerakkers geen onderdeel kunnen zijn van "ecologisch beheer" (p. 53). Het betreft een manipulatie met de draagkracht van het terrein die juist het bereiken van een natuurlijke ontwikkeling belemmert.

---

1 Zie ook bijlage 4, inspraakreactie 6.

2 Zie bijlage 4, inspraakreactie nrs. 5 en 6.

VI.2

Alternatieven

De Commissie heeft begrip voor het ontbreken van locatie-alternatieven voor het terrein, maar vindt de weergave in het MER van de besluitvorming over de locatiekeuze summier. In de toelichting op het voorlopig ontwerp-bestemmingsplan is deze weergave wel goed.

Ten opzichte van de eerste plannen is het studiegebied naar het noorden uitgebreid om betere alternatieven te kunnen construeren. Uit het MER blijkt niet duidelijk waarom het landbouwgebied ten noorden van de Zuidbroekweg niet ook is opgenomen in het studiegebied. Dit had, naar het oordeel van de Commissie, ten goede kunnen komen aan de formulering van een meest milieuvriendelijk alternatief, doordat meer holes op landbouwgrond gesitueerd zouden kunnen worden.

De Commissie is van mening dat de motivering voor de manier waarop de bouwstenen tot verschillende alternatieven zijn samengevoegd onvoldoende is³. Met name de varianten ten aanzien van het beheer en de waterafvoer hadden ook op een andere wijze met de varianten voor de plaats van de driving range en het clubgebouw kunnen worden gecombineerd. Waarom de ligging van de parkeerplaats en de woning bij het construeren van de alternatieven niet zijn betrokken, wordt uit het MER niet duidelijk.

De provincie Overijssel⁴ komt met het niet vermelde alternatief 4: een alternatief, waarbij de inrichting van alternatief 3 en het beheer en de technische aspecten van alternatief 2 (door de initiatiefnemers als het meest milieuvriendelijke alternatief aangeduid) met elkaar gecombineerd worden. Dit betekent dat de driving range benoorden de Veendijk gesitueerd zal worden⁵.

De Provincie geeft aan, dat dit het meest milieuvriendelijke alternatief is, omdat daarmee de knelpunten in het zuiden worden opgelost. Over de stelling dat dit het meest milieuvriendelijke alternatief is, wil de Commissie het volgende opmerken:

1. Een driving range in het noorden geeft inderdaad meer speelruimte om in het gehele zuidelijke gebied waardevolle plekken te ontzien. De driving range kan worden aangelegd op een maisakker. Er verdwijnt dus geen waardevolle vegetatie. Rondom de maisakker ligt echter een bosgebied met vochtindicatie. Dat zijn potentieel waardevolle bossen. Er zijn geen gegevens ter beschikking gesteld om die potenties te kunnen vergelijken met die van de bossen ten zuiden van de Veendijk.

Als gekozen wordt voor een driving range in het noorden (alternatief 3), zou ook overwogen kunnen worden alle bouwwerken te

---

3 Zie bijlage 4, inspraakreactie nrs. 1 en 6 en verslag van de hoorzitting.

4 Zie bijlage 4, inspraakreactie nr. 4.

5 Ook de directeur LNO (zie bijlage 4, inspraakreactie nr. 1) vraagt of dit alternatief niet de voorkeur zou moeten hebben.

concentreren in het noorden. Zowel de parkeerplaats als de woning worden dan in het noorden gesitueerd en daarmee wordt het zuidelijk deel geheel ontzien. Overigens geldt ook hiervoor dat de effecten daarvan op het milieu op dit moment niet goed zijn af te wegen.

2. Voor de fauna zou bij aanleg van de driving range ten zuiden van de Veendijk (zoals voorgesteld in alternatief 2) in het noordoosten een aaneengesloten rustgebied blijven. Dat kan nog verbeterd worden door het afsluiten van de Veendijk voor gemotoriseerd verkeer (pag. 98). Het belang van zo'n rustgebied is moeilijk te beoordelen. Het MER bevat geen gegevens over de ecologische relaties tussen studiegebied en omgeving⁶. Het gebied is waarschijnlijk van belang voor het broeden van roofvogels en/of het rusten van zoogdieren, die elders fourageren. Gezien de sterke versnippering die elders in het gebied bij alle alternatieven optreedt, moet het belang van een aaneengesloten bos- en natuurgebied aan de oostrand naar het oordeel van de Commissie niet onderschat worden.

De conclusie is dat er meer alternatieven mogelijk zijn en dat het door een aantal lacunes in de in het MER gepresenteerde gegevens op dit moment niet mogelijk is te bepalen welke daarvan het meest milieuvriendelijk is.

---

6 Zie bijlage 4, inspraakreactie nr. 1.

VII

TE NEMEN EN EERDER GENOMEN BESLUITEN (MER, hoofdstuk 3)

Artikel 41j, lid 1, onder c van de Wabm:

Een MER bevat ten minste: *"een aanduiding van de besluiten bij de voorbereiding waarvan het milieu-effectrapport wordt gemaakt, en een overzicht van de eerder genomen besluiten van overheidsorganen, die betrekking hebben op de voorgenomen activiteit en de beschreven alternatieven."*

Uit het MER wordt niet duidelijk hoe de afstemming tussen de inhoud van het MER en het bestemmingsplan, ook procedureel, verder vorm zal krijgen. Dit geldt met name voor de in het MER aangegeven intenties ten aanzien van het beheer en gebruik van de golfbaan. Overwogen zou kunnen worden om in de toelichting bij het bestemmingsplan passages uit het MER over gebruik en beheer op te nemen dan wel ernaar te verwijzen.

In de toelichting bij het voorlopig ontwerp-bestemmingsplan wordt in paragraaf 8.3.3 beheer opgemerkt: "Het beheer van de te bespelen oppervlakten (green, fairway, tee) wordt bepaald door golftechnische eisen." Onduidelijk is hoe dit in verhouding staat met de in het MER aangegeven voornemens ten aanzien van het beperken van het gebruik van bestrijdingsmiddelen.

VIII

BESTAANDE TOESTAND VAN HET MILIEU EN DE AUTONOME ONTWIKKELING DAARVAN (MER, hoofdstuk 5)

Artikel 41j, lid 1, onder d van de Wabm:

Een MER bevat ten minste: "een beschrijving van de bestaande toestand van het milieu, voor zover de voorgenomen activiteit of de beschreven alternatieven daarvoor gevolgen kunnen hebben, alsmede van de te verwachten ontwikkeling van dat milieu, indien de activiteit noch de alternatieven worden ondernomen."

Uitgaande van het feit dat er slechts beperkte gegevens aanwezig waren van o.a. de grondwaterhuishouding en de vegetatie, moet worden geconcludeerd dat het gebodene op zich een redelijk, zij het kwalitatief, inzicht geeft in de bestaande toestand. Het is de Commissie overigens niet duidelijk of de genoemde soorten in bijlage 5 ook werkelijk in het gebied voorkomen.

Het zou verhelderend zijn geweest als bij de rapportage de samenhang tussen biotische en abiotische aspecten meer aandacht had gekregen. In het bijzonder geldt dit voor de relatie tussen enerzijds grondwaterstroming en -kwaliteit en anderzijds de actuele en potentiële grondwaterafhankelijke vegetaties.

Een dergelijke systeembeschrijving is uitgaande van de beschikbare gegevens, aangevuld met een veldverkenning, met relatief weinig extra inspanning op te stellen. De beperking is echter dat één en ander een kwalitatief karakter blijft houden en weinig concreet is. Hiermee dient bij het aangeven van de milieugevolgen ter dege rekening te worden gehouden.

Ook een beschrijving van de ecologische relaties met het omringende gebied ontbreekt. Wel wordt op p. 129 het begrip "ecologische infrastructuur" geïntroduceerd, zonder dat overigens duidelijk wordt welke ecologische relaties daarmee bedoeld worden. Onduidelijkheid over de relaties met het omliggende gebied is een handicap bij de beoordeling van de milieuvriendelijkheid van de alternatieven.

In de richtlijnen is expliciet gevraagd naar het voorkomen van ongewervelden (alleen bijzondere soorten). In het MER wordt daarover niets vermeld. Ten behoeve van de aanleg van de golfbaan wil de Commissie erop aandringen alsnog de vleermuiskolonies en roofvogelhorden in kaart te brengen, opdat deze gespaard kunnen worden bij de inrichtingswerkzaamheden.

Ten aanzien van de beschrijving van de autonome ontwikkeling valt op dat een toename in maisteelt en de effecten daarvan op het mestgebruik niet zijn beschreven.

BESCHRIJVING VAN DE GEVOLGEN VOOR HET MILIEU (MER, hoofdstuk 6)

Artikel 41j, lid 1, onder e van de Wabm:

Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van de gevolgen voor het milieu, die de voorgenomen activiteit, onderscheidenlijk de alternatieven kunnen hebben, alsmede een motivering van de wijze waarop deze gevolgen zijn bepaald en beschreven."*

De beschrijving van de milieugevolgen is, evenals de beschrijving van de bestaande toestand, vooral kwalitatief en weinig concreet. Zo wordt op p. 126 gesteld dat het effect op bosvogels niet te kwantificeren is. Naar het oordeel van de Commissie geldt juist voor bosvogels dat er veel informatie is over eisen aan areaalgrootte. In de samenvatting (hfdst. 6.3.5) ontbreekt een opmerking over de achteruitgang van broedvogels, met name bosvogels en roofvogels.

In geval van drainage kunnen ingrijpende wijzigingen van de grondwaterhuishouding optreden. Op de effecten van deze wijzigingen voor omringende gebieden wordt in het MER niet uitvoerig ingegaan. De Commissie vindt dat daarom niet zonder meer gesteld kan worden dat het gebied ten oosten van de locatie (natte heide) slechts "gering" zal worden beïnvloed.

Er is geen aandacht besteed aan het verloren gaan van in het gebied aanwezige potenties door de aanleg en technische inrichting. Deze potenties zijn van grote betekenis voor grondwaterafhankelijke vegetaties. De aanwezigheid van enkele plantesoorten wijst erop dat er plaatselijk relatief kalkhoudend grondwater aan de oppervlakte komt. Door deze grondwaterstroming en -kwaliteit wordt een bufferend systeem onderhouden dat processen als verzuring en verdroging enigermate kan neutraliseren. Door drainagewerkzaamheden wordt dit systeem aangetast. Bij de autonome ontwikkeling is dit ten gevolge van het achterwege blijven van drainage veel minder het geval.

Er is geen onderscheid gemaakt tussen permanente, onomkeerbare ingrepen zoals verandering van de geomorfologie⁷ en een eenmalige gebeurtenis zoals boomsterfte door windworp (p. 128), waarbij herstel mogelijk is, zij het na een lange periode.

Bij de berekening van de bemesting wordt anorganische mest buiten beschouwing gelaten (p. 107). Voor de berekening van de belasting moet die opgeteld worden bij de dierlijke mest.

---

7 Zie bijlage 4, inspraakreactie 4.

X

**VERGELIJKING VAN DE TE VERWACHTEN ONTWIKKELINGEN VAN HET MILIEU MET DE BESCHREVEN GEVOLGEN VOOR HET MILIEU VAN ELK VAN DE IN BESCHOUWING GENOMEN ALTERNATIEVEN
(MER, hoofdstuk 7)**

Artikel 41j, lid 1, onder f van de Wabm:

Een MER bevat ten minste: "*een vergelijking van de ingevolge onderdeel d beschreven te verwachten ontwikkeling van het milieu met de beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit, alsmede met de beschreven gevolgen voor het milieu van elk der in beschouwing genomen alternatieven.*"

Vergelijkenderwijs zijn de gevolgen van de ingrepen aangegeven. Als referentie wordt de autonome ontwikkeling gebruikt. De bewoordingen zoals toegepast in tabel 7.1 en 7.2 dienen in dit opzicht helder ten opzichte van elkaar te worden afgebakend. De Commissie is van mening dat dit zorgvuldiger had gekund. Gesteld moet worden dat de gevolgen van de aanleg (tabel 7.1) groot zijn en dat de onderlinge verschillen tussen de alternatieven (tabel 7.2) wat dit betreft relatief klein zijn.

Een overzicht van de positieve en negatieve gevolgen van het plan voor het milieu, had meer inzicht kunnen geven in de effecten van ieder alternatief. Tevens was dan duidelijker geworden in hoeverre men te ontwikkelen natuurwaarden als een compensatie voor verdwenen natuurwaarden heeft beschouwd/kan beschouwen. Ook een ruimtelijke vertaling (kaartje) van de positieve en negatieve punten was zinvol geweest.

Voor zover de Commissie kan nagaan zijn de gegevens over de fauna (broedvogels) die beschikbaar zijn niet gebruikt bij de vergelijking tussen de alternatieven. De uitspraak op p. 129 onderaan: "*verwacht wordt echter dat het effect matig zal zijn bij de alternatieven 1 en 2 en groot bij alternatief 3*" wordt niet onderbouwd door aantallen broedvogels in deelgebieden, die onderhevig raken aan rustverstoring. Het niet gebruiken van de gegevens over broedvogels leidt tot de uitspraak op p. 152, middenin, waar wordt gesteld dat het biotoopverlies voor de fauna in alle alternatieven gelijk is. De Commissie betwijfelt dit.

LEEMTEN IN KENNIS EN INFORMATIE EN EVALUATIE ACHTERAF (MER, hoofdstuk 8)

Het MER bevat ten minste een overzicht van leemten in kennis en informatie in de onder sub d en e bedoelde beschrijvingen ten gevolge van het ontbreken van de benodigde gegevens (art. 41j, lid 1, sub g van de Wabm).

De leemten in kennis worden aangegeven in het MER. Duidelijk blijkt dat het bestaan van bepaalde leemten (met name t.a.v. potenties en indicatorsoorten) de voorspelling van de milieugevolgen moeilijk maakt.

Het gepresenteerde monitoringsprogramma is te veelomvattend en moeilijk uitvoerbaar. Voor de aanleg en tijdens de gebruiks- en beheerfasen kan inzicht worden verkregen in de grondwaterhuishouding door een beperkt meetnet van peilbuizen aan te brengen. Het nog te verrichten veldonderzoek dient aan te geven welke indicatorsoorten via welke methoden moeten worden gevolgd. Expliciet moet worden gemaakt welke natuurontwikkelingen zijn te verwachten en worden gewenst. Dan pas kan er op basis van de beschikbare kennis van te nemen maatregelen een keus uit deze maatregelen worden gemaakt. Het alleen volgen van natuurontwikkeling heeft slechts in beperkte zin nut.

Voor de fauna zal een toespitsing op een aantal indicatorsoorten uit verschillende diergroepen noodzakelijk zijn. Een mogelijkheid is om te kiezen voor zeldzame en/of goed herkenbare soorten. Voor de zoogdieren zouden dat kunnen zijn: ree, marters, das, vleermuizen, voor broedvogels de specifieke bosvogels, roofvogels en uilen. Daarnaast is aan te bevelen om alle amfibieën en voor de ongewervelden de vlin- ders te volgen. Voor de macrofauna van de Jufferbeek zijn inventari- saties in minstens twee verschillende seizoenen noodzakelijk.

Tijdstip en frequentie van te verrichten metingen, bijvoorbeeld af- voer karakteristiek en populatiedichtheid zijn cruciaal en dienen der- halve weloverwogen te worden gekozen. Men dient hierin zeer selectief te zijn; de hoeveelheid werk moet niet worden onderschat.

BIJLAGEN

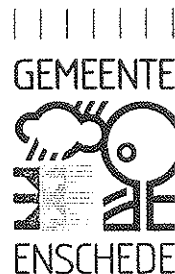
bij het toetsingsadvies
over het
milieu-effectrapport golfbaan
Sybrook

(bijlagen 1 t/m 4)

BIJLAGE 1

MILIEUDIENST

Postbus 106
7500 AC Enschede
Telefoon 053-831111
Telefax 053-322042

Aan: de Commissie voor de Milieu-effectrapportage
t.a.v. mevr. Drs M. Buitenkamp,
Postbus 2345
3500 GH UTRECHT

uw kenmerk   uw brief van   ons kenmerk   datum
U813-88/Bu/mh/194-29   11-11-1988   MD/BBJZ/89019914   14-7-89

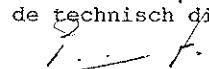
onderwerp: advisering omtrent MER golfbaan Sybrook

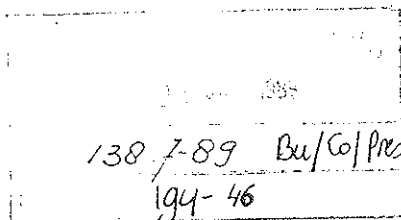
Geachte dames en heren,

Overeenkomstig het bepaalde in artikel 41t lid 1 van de Wet Algemene Bepalingen Milieuhygiene doen wij u hierbij toekomen het MER aangaande de voorgenomen aanleg van een golfbaan op het landgoed Het Sybrook aan de Oldenzaalsestraat.

Het rapport is op 13 juli j.l. bij ons ingediend door de heer J. Scholten, Bergweg 395, alhier. Wij verzoeken u op grond van artikel 41 z van genoemde Wet ons omtrent het MER te adviseren voor afloop van de in bijgevoegd plannings- en tijdschema genoemde termijn. Voorts bevestigen wij hierbij de met u reeds gemaakte afspraak, dat door u over enkele weken een richtinggevend advies aangaande de aanvaardbaarheid van het MER aan ons wordt uitgebracht.

Burgemeester en Wethouders van Enschede,
namens dezen,
de technisch directeur van de Milieudienst

(ing. P. Oldenhof)

BIJLAGE 2

Milieu Effect Rapportage en bestemmingsplan golfbaan Sybrook

Er is een plan ingediend voor de aanleg van een 18-holes golfbaan met voorzieningen op een terrein ten oosten van de Oidenzaalsestraat, ten noorden en ten zuiden van de Veendijk (Sybrook).

Om aan dit plan medewerking te kunnen verlenen, moet het bestemmingsplan voor het Buftengebied worden gewijzigd. Een dergelijke wijziging is gemaakt. De bestemming "bos" van het Sybrook wordt gewijzigd in de bestemmingen "golf", "golf met natuurwaarden" en "natuurgebied". Ook is de bouw van een clubhuis met berging, parkeerplaats en dienstwoning mogelijk gemaakt.

De Wet Algemene Bepalingen Milieuhygiëne schrijft voor een golfbaan van deze omvang

voor, dat een rapport moet worden gemaakt door de indiener van het plan, waarin de gevolgen van de aanleg van de golfbaan voor het milieu zo goed mogelijk worden beschreven. Dat Milieu Effect Rapport (MER) is op 13 juli 1989 bij de gemeente ingediend en zal verder als bouwsteen dienen voor het bestemmingsplan Het Sybrook.

Alvorens verder te gaan met het bestemmingsplan en met het MER, wordt een ieder in de gelegenheid gesteld van die stukken kennis te nemen en daarover evt. op een

aanmerkingen te maken. Daartoe liggen de stukken met ingang van vrijdag 25 augustus 1989 gedurende een maand ter inzage:

a. bij de Bouwdienst, Molenstraat 50 alhier, kamer 504; openingstijden:

08.00 - 12.30 uur contactpersonen: H. Nieuweweeme (tel. 815512), H. Wieringa (tel. 815552) en J. Kok (tel. 815556);

b. bij de Milieudienst, Weth. Nijhuisstraat 1, alhier, afd. Milieubeheer; openingstijden:

08.00 - 16.30 uur; contactpersonen:

A.M. ter Horst (tel. 831128) en H. Nijhof (tel. 831220). Alhier kan een exemplaar van het MER worden verkregen tegen contante

betaling van f 10,- (richtlijnen MER f 5,-).

Samenvattingen zijn gratis verkrijgbaar (ook bij a);

c. bij het Infocentrum, Langestraat 30 alhier;

openingstijden:

maandag van 10.00 - 17.00 uur;

dinsdag t/m vrijdag 09.00 - 17.00 uur;

d. buiten kantooruren: bij de Orangerie aan de Langestraat, naast het Infocentrum op

zaterdag van 10.30 - 12.00 uur en van

12.30 - 16.30 uur.

Evt. opmerkingen moeten vóór 25 september 1989 schriftelijk worden ingediend bij Burgemeester en Wethouders, Postbus 106, 7500 AC Enschede of Postbus 173, 7500 AD Enschede onder vermelding van "golfbaan Sybrook". Opmerkingen die gaan over het MER moeten betrekking hebben op het evt. niet voldoen van het MER aan de wet of aan de Richtlijnen die de Gemeenteraad op 12 december j.l. heeft vastgesteld dan wel op onjuistheden in het MER. Aan Burgemeester en Wethouders kan worden verzocht om persoonlijke gegevens niet bekend te maken.

Op donderdag 21 september a.s. zal een openbare hoorzitting over het bestemmingsplan Sybrook en het MER worden gehouden in kamer 77 van het stadhuis van 19.00 - ca. 21.00 uur. Aldaar kan een ieder mondeling reageren. Van de hoorzitting wordt een verslag gemaakt. Degenen die tijdens de zitting naam en adres achterlaten, ontvangen een afschrift van het verslag.

Afschriften van het verslag en van alle schriftelijke opmerkingen worden ter inzage gelegd en toegezonden aan de indiener van het plan, aan de Commissie MER (onafhankelijke deskundigen) te Utrecht en aan de wettelijke adviseurs. Bij het nemen van een besluit over het al dan niet in procedure brengen van het bestemmingsplan Sybrook zal op de opmerkingen schriftelijk worden geantwoord door Burgemeester en Wethouders.

BIJLAGE 3

De werkgroep van de Commissie voor de milieu-effectrapportage die het toetsingsadvies over het milieu-effectrapport inzake de golfbaan Sybrook te Enschede heeft opgesteld, staat onder voorzitterschap van dr. J. Th. de Smidt.

In de werkgroep hebben voorts zitting:

- A.J. Loo, wonende te Gulpen;
- dr. J.M. Drees, wonende te Haarlem;
- drs. D. van der Hoek, wonende te Bennekom.

Drs. M. Buitenkamp treedt op als secretaris van de werkgroep.

BIJLAGE 4

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie m.e.r.
1.	090889	Directeur Landbouw, Natuur en Openluchtrecreatie in Overijssel	Zwolle	031089
2.	140889	Dagelijks bestuur van het Waterschap Regge en Dinkel	Almelo	031090
3.	160889	Inspecteur Ruimtelijke Ordering in de provincies Overijssel en Gelderland	Deventer	030189
4.	220889	Gedeputeerde Staten van Overijssel	Zwolle	030189
5.	150989	W.G. Jansen	Enschede	031089
6.	210989	S.J. Kruyt	Enschede	030189
7.	230989	Bestuur van de Stichting Agrarisch Welzijn	Enschede	031089
8.	011089	K.C.M. Fauser	Enschede	301089
9.	241089	Ministerie van Defensie, Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen, Directie Overijs- sel	Deventer	301089

Verslag van de hoorzitting betreffende de m.e.r.-procedure en de wijziging van het be-
stemmingsplan aangaande de aanleg van een golfbaan in 't Sybrook d.d. 21-09-89.